

АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті проаналізовано американський досвід формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців, визначено її складові, критерії сформованості та шляхи залучення позитивного досвіду до вітчизняної системи вищої професійної освіти.

Ключові слова: інформаційна компетентність, формування інформаційної компетентності, ключові компетенції інформаційної компетентності студентів, критерії сформованості інформаційної компетентності.

Реформування вищої професійної освіти є необхідністю сьогодення, що зумовлена світовими тенденціями глобалізації, міжнародної інтеграції та переходом від індустріального до інформаційного суспільства. Нові вимоги, які суспільство висуває до сучасних фахівців, мають бути відображені у вимогах і критеріях до студентів вишів. А це, у свою чергу, потребує перегляду змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з урахуванням підготовки студентів до роботи на міжнародному ринку праці, в умовах відкритої конкуренції з випускниками зарубіжних вишів, можливість продовжувати своє подальше навчання та особистий розвиток в інших країнах або дистанційно.

Останнім часом особливої актуальності у сфері української та російської педагогіки набула проблема формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців (В. Акуленко, Н. Баловсяк, М. Близнюк, Т. Богданова, Л. Васильєва, А. Вишняков, С. Гунько, М. Дзугоева, О. Значенко, О. Ільків, О. Кизик, С. Малярчук, О. Нікулочкін, О. Повідайчик, О. Пометун, І. Смирнова, О. Снігур, О. Суховірський, О. Толстих, С. Трубачова, А. Фіньков, А. Хуторської, О. Шиман). Існує ряд зарубіжних досліджень процесу формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців (The Academic Senate for California Community Colleges, Association of College and Research Libraries, The California ICT Digital Literacy Leadership Council) та майбутніх фахівців права П. Абдулаєвої, Є. Вертеннікова, О. Гаврилова, Т. Гюльмагомедової, І. Кулантаєвої, Є. Мещерякова, А. Мірзаєвої. Їх аналіз виявив існування двох підходів до визначення цього поняття. За визначенням прихильників другого, більш відповідного реаліям сучасності, на нашу думку, інформаційна компетентність – це нова грамотність, до складу якої входять уміння активної самостійної обробки інформації, її відбору, засвоєння, переробки, трансформації й генерації, готовність виробляти, приймати, прогнозувати і реалізовувати оптимальні рішення в практичній діяльності з використанням технологічних засобів, на основі когнітивного, операційного, мотиваційно-ціннісного та рефлексивного компонентів (А. Семенов та ін.). Крім того, важливе місце посідають мотивація до отримання інформації, знання її джерел і вміння використовувати їх відповідно до ситуації (високотехнологічні носії, особисте спілкування, засоби масової інформації та комунікації, друковані літературні та наукові

джерела тощо), вміння аналізувати, відбирати та синтезувати, адекватно використовувати та передавати, створювати інформацію [1].

Аналіз визначень європейських та американських дослідників інформаційної компетентності доводить, що володіння комп'ютерними технологіями є лише одним зі шляхів її формування та розвитку. Існує низка програм з формування інформаційної компетентності студентів у вишах Америки та Європи, які мають багаторічний досвід роботи в цьому напрямі.

Суперечність полягає в необхідності підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності в умовах глобалізації та міжнародної інтеграції у всіх галузях і сферах суспільного життя, до конкурентних умов роботи поряд із зарубіжними спеціалістами та відсутності ґрунтовного дослідження досвіду формування інформаційної компетентності у вищій школі за кордоном, зокрема Америці, оскільки саме там проблема формування інформаційної компетентності набула статусу державної та потрапила в поле зору державних установ, а саме: адміністрації А. Шварценегера.

Мета статті – проаналізувати досвід формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців в американських вишах та визначити шляхи втілення позитивних здобутків у вітчизняній педагогіці.

Для реалізації мети поставлено такі завдання:

- проаналізувати визначення інформаційної компетентності авторами;
- визначити місце інформаційної компетентності в системі американської вищої школи;
- дослідити критерії оцінювання рівня сформованості інформаційної компетентності в американських студентів;
- встановити види й форми діяльності студентів з формування інформаційної компетентності та програми їх підтримки;
- запропонувати шляхи використання досвіду американських вишів з формування інформаційної компетентності в системі вітчизняної вищої професійної освіти.

Перші дослідження поняття інформаційної компетентності в Америці з'явилися ще на початку 80-х рр. ХХ ст. Саме цей період був відзначений в американській історії початком масового використання комп'ютерів та інформаційних технологій (далі – ІТ). Зважаючи на те, що призначенням перших комп'ютерів було збирати, обробляти та зберігати дані, інформацію, у зв'язку з втратою семантики слова “інформаційний” у нашій країні до інформаційних технологій стали відносити все те, що мало стосунок до комп'ютерів. Первинне значення інформації в цьому хаосі загубилося. Однак автори американських досліджень, починаючи з кінця 1980-х рр. ХХ ст., розглядають інформаційну компетентність не тільки як сукупність знань, умінь і навичок користуватися електронними засобами та програмним забезпеченням до них для отримання, обробки та зберігання інформації. За їх визначенням, інформаційна компетентність – це перелік навичок, необхідних майбутнім фахівцям для:

- постановки проблеми дослідження;
- віднаходження необхідної інформації з різних галузей (дисциплін);

- використання технологічних засобів для розміщення та здобуття необхідної інформації;
- організації інформації;
- аналізу та обробки інформації;
- спілкування з використанням інформаційних технологій;
- розуміння етичних і правових аспектів інформації та інформаційних технологій;
- розвитку інформаційної компетентності протягом усього життя [2].

У документі “Інформаційна компетентність у каліфорнійських коледжах”, прийнятому Академічним сенатом об’єднання коледжів Каліфорнії, *інформаційна компетентність* визначена як *здатність знаходити, оцінювати та використовувати інформацію в усіх її можливих форматах*. Вона об’єднує бібліотечну грамотність, методи дослідження та технологічну грамотність. Інформаційна компетентність включає передбачення етичних та юридичних наслідків роботи з інформацією та потребує застосування як критичного мислення, так і навичок спілкування, тобто злиття всіх цих компонентів [3].

Зважаючи на важливість інформаційної компетентності, Академічний сенат відніс її до переліку обов’язкових складових готовності випускника. Була розроблена програма наступності формування й удосконалення інформаційної компетентності студентів коледжів, університетів – вишів різних ступенів. Академічні ради вишів на місцях уклали детальний план організації та реалізації формування інформаційної компетентності своїх студентів з урахуванням особливостей педагогічного процесу свого закладу. Завдяки цьому кожен студент, що має намір вступити до навчального закладу чи перейти до нього під час навчального процесу знає заздалегідь вимоги до рівня його інформаційної компетентності та критерії її оцінювання.

Результатом багаторічних досліджень та експериментів стали програми співпраці наукових бібліотек з вишами, програми дистанційної освіти студентів завдяки доступу до електронних ресурсів бібліотек і вишів. Дослідники з університетів штату Огайо визначили п’ять базових концептів інформаційної компетентності студентів. Так, інформаційно компетентний студент має володіти такими ключовими компетенціями:

- визначати походження та ступінь необхідності інформації;
- віднаходити ефективний і доступний шлях отримання необхідної інформації;
- критично оцінювати інформацію та її джерела, включати обрану інформацію до своїх базових знань і системи цінностей;
- індивідуально чи у групі ефективно використовувати інформацію для досягнення специфічних цілей;
- усвідомлювати економічні, правові та соціальні аспекти використання інформації й отримувати доступ і використовувати інформацію етично та легально [4].

Отже, саме поняття інформаційної компетентності / грамотності розглядається як здатність студентів розуміти, що від них вимагають у дослідному проекті, здатність віднаходити матеріали, які відповідають їх темі, якісно й адекватно оцінювати їх [5].

На сьогодні інформаційна компетентність визнана важливою складовою готовності студентів до навчальної та професійної діяльності. Тому для її успішного формування була розроблена стратегія розроблення й укладення моделі формування та розвитку інформаційної компетентності студентів, обговорена та прийнята Асоціацією коледжів. Моделі були укладені з урахуванням різних базових цілей і шляхів їх досягнення. Апробація самих моделей була поділена між коледжами різних університетів країни, на базі яких були сформовані тестові групи. Стратегія складається з визначених етапів:

- планування попереднього процесу добору моделі;
- використання дослідження для визначення ефективної моделі;
- визначення міжпредметного зв'язку для формування зазначеної грамотності;
- підсумовуюча реформа загальної освіти;
- поетапне виконання;
- узагальнення від планування до реалізації.

Реалізація моделей здійснювалася в різних вишах: Diablo Valley, Glendale Community College, Cabrillo College, Cuyamaca College, Santa Rosa Junior College, Merced College. Під час реалізації було розроблено рекомендації для місцевих вчених рад (сенатів), визначено ресурси впровадження, підготовлено супровід для дисципліни та штату, відібрано студентів, розроблено впровадження реалізації й розвитку, замовлення оцінювання та огляду, рецензування результатів експерименту. Для детального дослідження етапів формування інформаційної компетентності кожне з поетапних завдань закріплено за окремим вишем:

1. Як спланувати та подати концепцію спільноті коледжу.
2. Провести відбір на основі дослідження.
3. Реалізувати стратегії за формами роботи:
  - автономна діяльність вишу;
  - у співробітництві з іншими вишами;
  - на основі навчального комплексу, що передбачає “вливання” студентів;
  - інтеграція (об'єднання) навчальних закладів;
  - тематичні семінари.

Наступним кроком було відкриття системи інтерактивних аудиторій, проведення лекційних і практичних занять за допомогою “скайпа”. Навчальні заклади об'єдналися за різними принципами: інтеграції, асоціації з власною академічною радою, рівноправного партнерства на основі співпраці чи спільних інтересів в одній або декількох сферах. Плюсом таких об'єднань є те, що:

– їх діяльність не обмежена географічними рамками, вони можуть об'єднувати виші з різних країн, континентів, але професорсько-викладацький склад бере участь у зовнішньому освітньому процесі не змінюючи свого місця перебування;

– студенти та викладачі мають можливість обмінюватися досвідом зі своїми колегами, брати участь у спільних дослідженнях та обирати місце більш плідної дослідної роботи не навмання, а за попереднім аналізом та досвідом співпраці з вишем, що стимулює навчальні заклади до конкурентної боротьби;

– зникнення кордонів і географічних, мовних, культурних обмежень у навчально-виховному процесі дає студентам можливість бути готовими до професійної діяльності, не обмеженої всіма цими аспектами, що робить майбутніх фахівців конкурентоспроможними на світовому ринку праці.

Одним із таких прикладів є Асоціація університетів під егідою Магдебурзького, до складу якої входять і університети Південної Америки.

Навчальні програми передбачають різні форми роботи студентів з метою формування інформаційної компетентності: індивідуальна, групова, зі змінними групами, самостійна. Існує шість стандартних видів роботи, які включають різні види навчальної діяльності студентів:

- визначення та обґрунтування необхідності інформації;
- визначення різних видів та форматів потенційних джерел необхідної інформації (книги, періодика, веб-сайти);
- визначення витрат та переваг отримання інформації;
- оцінювання адекватних джерел та обсягу необхідної інформації;
- відбір відповідних методів та пошукових систем для отримання інформації;
- проектування та реалізація ефективної пошукової стратегії;
- отримання інформації засобами інтернет-пошукових технологій;
- уточнення / переоцінка стратегії пошуку;
- запис й організація інформації та її джерел;
- виділення головного в зібраній інформації;
- оцінювати й обговорювати зібрану інформацію;
- порівняння нових знань з уже існуючими та їх синтез для створення нової концепції;
- визначення та визнавання законів, що регулюють використання й доступ до джерел інформації та охоронні заходи.

Підсумовуючий контроль здійснюється у формі іспиту, де студенти повинні виявити такі навички:

- точно визначати мету пошуку;
- створювати тезовий виклад інформації;
- розвивати головні ідеї проекту;
- визначати адекватні джерела інформації;
- оцінювати якість джерел інформації;
- використовувати результати дослідження та змінювати стратегію пошуку за необхідності [6].

Висновки. Варто наголосити, що використання позитивного американського досвіду у вітчизняній системі вищої професійної освіти є реальною метою. Необхідними складовими реалізації цього проекту повинні стати вітчизняні програми комплексного підходу, взаємодоповнення програм вишів різних ступенів акредитації, ознайомлення студентів з основними принципами роботи з інформацією, а саме: правовим та етичним, та їх вільний доступ до баз інформації в наукових, навчальних і галузевих бібліотеках та каталогах, готовність викладачів до таких видів роботи.

Підсумовуючи, варто наголосити, що зарубіжний досвід формування та розвитку інформаційної компетентності студентів як майбутніх фахівців дуже великий. Багаторічний досвід реалізації програм, аналіз різних форм роботи, співпраця вишів та їх комплексів – значна база для використання цих здобутків у вітчизняній системі. Його інтеграція до вітчизняної системи вищої професійної освіти є перспективним питанням і вартим уваги педагогів.

Список використаної літератури

1. Гусельникова С.В. Концептуальні підходи до визначення поняття інформаційної компетентності / С.В. Гусельникова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко. – С. 256–261.
2. Information Competency Graduation Requirement [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://asccc.org/node/181296>.
3. Learning the Art of the Archive [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.ucla.edu/development/1657.cfm>.
4. Alden Library Computer Resources [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.ohiou.edu/serv/computers/software.html>.
5. Information Competency and Ohio University's Libraries [Електронний ресурс]: <http://www.library.ohiou.edu/inst/infocomp.html>.
6. Guidelines & Standards [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ala.org/acrl/standards>.

Гусельникова С.В. Американский опыт формирования информационной компетентности будущих специалистов

В представленной статье проанализирован американский опыт формирования информационной компетентности будущих специалистов, определены её составляющие, критерии сформированности и пути внедрения позитивного опыта в отечественную систему высшего профессионального образования.

Ключевые слова: информационная компетентность, формирование информационной компетентности, ключевые компетенции информационной компетентности студентов, критерии сформированности информационной компетентности.

Huselnykova S. U.S. experience in formation of information competency of future professionals

In the present article we have analysed the U.S. experience in the information competency formation of future professionals, defined its components, the criteria of formation and ways of implementation positive experience in the Ukrainian system of higher professional education.

Key words: information competency, formation of information competency, key competencies of students information competency, criteria of information competency formedness.